

การพัฒนาชุมชนต้นแบบข้าวอินทรีย์ กรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

The Development of an Organic Farming Community Model:
Case Study of Farmers in Chiang-rai Province

พิมพ์ชนก สังข์แก้ว^{1*} เบญจวรรณ จันทร์แก้ว² วีร์ พวงเพิกศึก³

^{1,2,3}คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Phimchanok Sangkaew^{1*} Benchawan Jankaew² Wee Pongperksuk³

^{1,2,3}Faculty of Economics, Maejo University

*Corresponding Author E-mail: pimnok999@hotmail.com

(Received: 24 Nov, 2019; Accepted: 24 Feb, 2020)

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนต้นแบบข้าวอินทรีย์ กรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และพัฒนากลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดเชียงรายให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยศึกษาจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย มีกระบวนการในการพัฒนาประกอบด้วย 1) ขั้นตอนการเตรียมการ 2) ขั้นตอนการวางแผน 3) ขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา 4) ขั้นตอนการสะท้อนผลการดำเนินการแก่กลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีการปลูกข้าวแบบเคมี ประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ปัญหาขาดทุน คณะผู้วิจัยจัดทำวางแผนและดำเนินการขั้นตอนการพัฒนาโดยจัดโครงการฝึกอบรมทั้งในภาคทฤษฎีและเชิงปฏิบัติการ จำนวน 5 หัวข้อ ซึ่งผลการประเมินพบว่าผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจในภาพรวมต่อการจัดอบรม อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.34 สำหรับด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ในภาพรวม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจจากการจัดอบรมในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.14 รวมถึงมีการจัดประชุมกลุ่ม โดยการวางแผนทางการดำเนินงานของกลุ่มร่วมกัน และยังมีการบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมที่จะช่วยในการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ ประกอบด้วยประเด็นในการประชุม ได้แก่ 1) ข้อมูลชุมชน 2) การศึกษาชุมชน และวิเคราะห์สภาพปัญหา 3) การจัดตั้งกลุ่มข้าวอินทรีย์ในชุมชน และแนวทางการจัดกิจกรรมของกลุ่ม ส่งผลให้เกษตรกรตระหนักถึงความสำคัญของการผลิตข้าวอินทรีย์ ได้มีการรวมกลุ่มที่จะช่วยสนับสนุนการผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนและกลุ่มปุ๋ยหมักอินทรีย์ จากการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว ทำให้ชุมชน บ้านน้ำแพร่ใต้ หมู่ 19 ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ได้รับเลือกเป็นสถานที่จัดงาน ถ่ายทอดเทคโนโลยีเริ่มต้นฤดูผลิตใหม่ หรือวัน Field Day 2018

คำสำคัญ: การพัฒนาชุมชน ชุมชนต้นแบบ ข้าวอินทรีย์ ผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงราย

Abstract

This study, The Development of an Organic Rice Farming Community Model: Case Study of Farmers in Chiang Rai, had objectives to study basic agricultural information of rice farmers in Chiang Rai and help the farmers meet organic farming standards of Maejo University. The study population and samples were rice farmers in Chiang Rai. The steps were 1) preparation, 2) planning, 3) development and 4) providing operation feedback to the farmer group. The study results showed that most of the farmers were doing chemical rice farming and suffered a loss from high rice-farm operating costs, due to a shortage of labor. The research team organized 5 topics for the local rice farmers and turned out to be very satisfied (average score at 4.34. The trainings helped the farmers gain more knowledge and understand the organic rice farming better (average score at 4.14, establish group meetings and organize activities to support their organic rice farming. The group meeting's topics covered 1) community information 2) community study and problem analysis and 3) establishing organic rice farming groups and their guidelines. As a result, the rice farmers became aware of the importance of organic rice farming, and established supporting groups to support their organic rice farming for instances the Organic Rice Farmer, Community Rice Seed, and Organic Compost Fertilizer. Ban Nam Phrae Tai, Moo 19, Yang Hom subdistrict, Khun Tan district, Chiang Rai province, was picked as a venue for the Field Day 2018 event.

Keywords: Community Development, Community Model, Organic Rice, Rice Farmers in Chiang Rai

บทนำ

ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรม มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ สามารถเพาะปลูกพืชได้หลากหลายชนิด โดยเฉพาะการปลูกข้าว ข้าวมีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยในฐานะเป็นแหล่งอาหาร ตลอดจนการสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ ซึ่งในอดีตประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นผู้ผลิตและส่งออกข้าวเป็นอันดับต้นของโลก แต่คงปฏิเสธไม่ได้ว่าที่ผ่านมา ได้มีการส่งเสริมให้เกษตรกรเร่งการผลิต เพื่อให้ได้ปริมาณผลผลิตที่เพียงพอต่อการค้าการส่งออก ส่งผลให้เกษตรกรต้องใช้สารเคมีทางการเกษตรเป็นจำนวนมาก จากข้อมูลพบว่าปัจจุบันประเทศไทยนำเข้าสารเคมีสังเคราะห์ทางการเกษตรเป็นเงินปีละประมาณ 5 หมื่นล้านบาท (สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร, 2560) ส่งผลให้เกิดสารเคมีตกค้าง ซึ่งมีผลโดยตรงต่อผู้บริโภคและปัญหาด้านคุณภาพสินค้าเกษตรเพื่อส่งออกด้วย นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีต้นทุนการผลิตข้าวที่สูงกว่าประเทศอื่น ประกอบกับปัญหาาราคาข้าวตกต่ำในช่วงที่ผ่านมา กระทบต่อรายได้และชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร ซึ่งระบบการผลิตแบบอินทรีย์จะเป็นทางออกให้กับปัญหาสินค้าทางการเกษตรของประเทศไทย โดยการผลิตข้าวอินทรีย์เป็น

ระบบการผลิตที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม มีความสมดุลทางธรรมชาติและมีความหลากหลายทางชีวภาพ หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีทุกชนิดทั้งทางดิน ทางน้ำและทางอากาศ ซึ่งการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์นอกจากจะส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังจะส่งผลให้เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำ ผลผลิตเป็นไปตามมาตรฐานของประเทศคู่ค้า อันจะส่งผลดีต่อการค้าระหว่างประเทศและระบบเศรษฐกิจของประเทศ (กรมการข้าว, 2552)

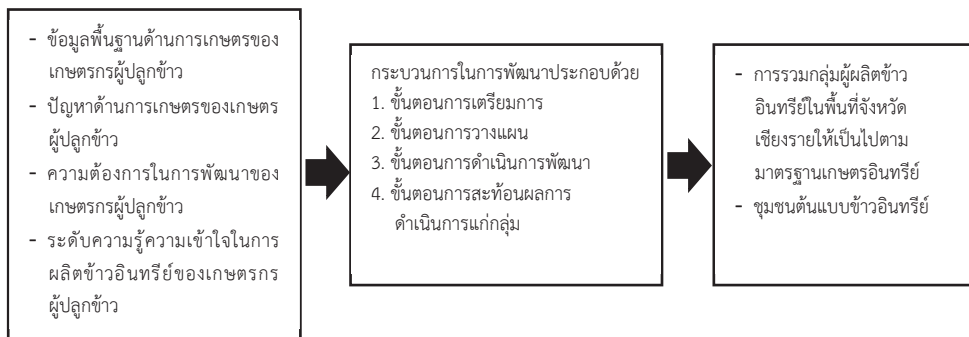
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่มีรากฐานมาจากการเกษตร ให้ความสำคัญในการเตรียมมุ่งสู่การเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้มหาวิทยาลัยแม่โจ้ได้ตระหนักถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษา บุคลากร เกษตรกรและผู้บริโภคในประเทศ ต้องการให้มีระบบการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีคุณภาพ ผู้บริโภคมีโอกาสเข้าถึงสินค้าเกษตรที่มีความปลอดภัย และมีการนำองค์ความรู้ที่มีของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ไปเผยแพร่แก่หน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร ประกอบกับศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและพยากรณ์ทางการเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีพันธกิจในการจัดบริการวิชาการแก่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โดยการประยุกต์และพัฒนาองค์ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2555) และที่ผ่านมาได้มีการลงพื้นที่เพื่อสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร ซึ่งที่บ้านน้ำแพร่ใต้ ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล และบ้านแดนเมือง ตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการเกษตร สามารถปลูกพืชเศรษฐกิจได้หลายชนิด เช่น ข้าว ยางพารา แต่เกษตรกรในพื้นที่ยังขาดหน่วยงานเข้าไปส่งเสริมและพัฒนาความรู้ด้านการเกษตรที่เหมาะสม ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาความรู้ด้านการผลิตเกษตรอินทรีย์ โดยเฉพาะในข้าว ที่เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ อันจะเป็นแนวทางในการลดต้นทุนการผลิต ช่วยสร้างมาตรฐานสินค้าข้าวให้มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประเทศคู่ค้าและสร้างความยั่งยืนในอาชีพของเกษตรกรต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อพัฒนากลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดเชียงรายให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยมีวัตถุประสงค์ย่อยประกอบด้วย
 - 2.1 เพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์
 - 2.2 เพื่อสร้างความตระหนักให้เกษตรกรหันมาผลิตข้าวอินทรีย์และกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี ได้แก่ การแนวคิดด้านการพัฒนาชุมชน แนวคิดการผลิตข้าวอินทรีย์ แนวคิดการส่งเสริมการเกษตร และแนวคิดการฝึกอบรม รวมถึงการสังเคราะห์จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการผลิตข้าวอินทรีย์แก่เกษตรกร

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research And Development) โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ร่วมด้วยในบางกระบวนการ โดยกระบวนการในการวิจัยประกอบด้วย 1) ขั้นตอนการเตรียมการ 2) ขั้นตอนการวางแผน 3) ขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา 4) ขั้นตอนการสะท้อนผลการดำเนินการแก่กลุ่ม โดยดำเนินการศึกษาวิจัยกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวใน 2 พื้นที่ ประกอบด้วย 1) ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย และ 2) ตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวจากทั้ง 2 พื้นที่เป็นประชากรที่ใช้ในการศึกษา โดยเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย มีจำนวนทั้งสิ้น 79 ครัวเรือน และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่ตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย มีจำนวนทั้งสิ้น 53 ครัวเรือน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างตามจำนวนประชากรที่ศึกษา เนื่องจากเกษตรกรรายอื่น ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาไม่ได้เข้าร่วมการพัฒนากลุ่ม ทำให้ไม่มีความเหมาะสมในการเป็นกลุ่มตัวอย่างที่จะเป็นตัวแทนที่ดีของประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้ ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการพัฒนา กลุ่ม จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างและประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นกลุ่มเดียวกัน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งสามารถกำหนดได้ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ในการศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1.1 แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด มีคำตอบให้เลือกตอบ ตอนที่ 2 ปัญหาด้านการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด และปลายปิด และ ตอนที่ 3 ความต้องการในการพัฒนาของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด แบบ Rating Scale 5 ระดับ

1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย และสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่

2. การพัฒนากลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดเชียงรายให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในกระบวนการนี้มีขั้นตอนประกอบด้วย

2.1 การให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยการคัดเลือกหัวข้อในการฝึกอบรมที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และความต้องการเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ จำนวน 5 หัวข้อ จากนั้นนำไปจัดอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ใน 2 พื้นที่ คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านแดนเมือง ตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ และบ้านน้ำแพร่ใต้ ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย โดยมีการศึกษาถึงระดับความรู้ความเข้าใจในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยใช้แบบสอบถามที่มีข้อคำถามเป็นคำถามปลายปิด แบบ Rating Scale 5 ระดับ

2.2 การสร้างความตระหนักให้เกษตรกรหันมาผลิตข้าวอินทรีย์และเกิดการรวมกลุ่ม โดยการจัดประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในชุมชน ถึงผลที่ได้จากการอบรม และทำให้เกิดการตระหนัก ถึงความสำคัญของการรวมกลุ่ม และจัดตั้งกลุ่ม ซึ่งนำไปสู่การช่วยส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ซึ่งกันและกันของสมาชิก โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน จำนวน 2 ราย เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2 ราย และเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 128 ราย รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ทั้งสิ้น 132 ราย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความตรงของแบบประเมิน (Validity) ที่ใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้พิจารณา โดยข้อคำถามทั้งหมด มีค่า IOC อยู่ที่ .66 ถึง 1 คะแนน ซึ่งในการตรวจสอบค่า IOC ผู้วิจัยยอมรับข้อคำถามที่ได้รับคะแนนจากผู้เชี่ยวชาญที่ .5 ขึ้นไป ในขณะที่การทดสอบความเที่ยง หรือความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบประเมิน พบว่าได้ค่า Cronbach Alpha ในส่วนที่เป็น Likert-Scale เท่ากับ .76 ซึ่งมีค่าสูงกว่า .75 จึงยอมรับว่าแบบประเมินมีความเที่ยง (กลยา วณิชยปัญญา, 2545) ในขณะที่การรวมกลุ่ม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล เพื่อให้เกิดความแม่นยำ และน่าเชื่อถือในการสรุปผล โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) 3 วิธีการ ประกอบด้วย 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigation Triangulation) และ 3) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ใช้สถิติได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Average) สำหรับการอบรมให้ความรู้ในการผลิตข้าวอินทรีย์และการอบรมเชิงปฏิบัติการ คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปถึงผลที่ได้จากการอบรม และนำผลการศึกษาไปดำเนินการต่อไป ทั้งนี้ ในการแปลผลการประเมินตามวิธี Likert-Scale ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ของเบสท์ (Best, 1981)

คะแนนเฉลี่ย	4.21 - 5.00	หมายถึง	มากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	3.41 - 4.20	หมายถึง	มาก
คะแนนเฉลี่ย	2.61 - 3.40	หมายถึง	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	1.81 - 2.60	หมายถึง	น้อย
คะแนนเฉลี่ย	1.00 - 1.80	หมายถึง	น้อยที่สุด

ผลการวิจัย

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย ข้อมูลด้านอายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกและจำนวนแรงงานในครัวเรือน รวมถึงประสบการณ์ในการปลูกข้าว ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพด้านการผลิตของเกษตรกร

ผลการศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 51-60 ปี ร้อยละ 45.45 รองลงมามีอายุระหว่าง 61-70 ปี ร้อยละ 23.48 และอายุระหว่าง 41 - 50 ปี ร้อยละ 19.7 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว ร้อยละ 91.67 รองลงมา คือ สถานภาพโสด ร้อยละ 6.06 ด้านการศึกษาส่วนใหญ่จบระดับประถมศึกษา ร้อยละ 68.94 รองลงมาจบ มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 12.12 และมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ร้อยละ 8.33 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระหว่าง 3 - 4 คน ร้อยละ 50.76 รองลงมา มีจำนวนสมาชิกระหว่าง 5-6 คน ร้อยละ 30.30 มีจำนวนสมาชิก ระหว่าง 1 - 2 คน ร้อยละ 12.88 แรงงานในครัวเรือนส่วนใหญ่พบว่ามีแรงงาน 1 - 2 คน/ครัวเรือน ร้อยละ 84.80 รองลงมามีแรงงาน 3 - 4 คน ร้อยละ 14.40 และมีแรงงานมากกว่า 5 คนขึ้นไป ร้อยละ .80 เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการปลูกข้าว 31 ปีขึ้นไป ร้อยละ 51.16 รองลงมา มีประสบการณ์ระหว่าง 21-30 ปี ร้อยละ 19.38 และมีประสบการณ์ระหว่าง 11-20 ปี ร้อยละ 16.28 ทั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่ปลูกข้าว เป็นอาชีพหลัก ร้อยละ 81.82

จากการศึกษาปัญหาและความต้องการในการพัฒนาของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่ยังคงมีการปลูกข้าวแบบเคมี ทำให้ประสบปัญหาขาดทุนเนื่องจากมีต้นทุนในการผลิตข้าวสูง ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน รวมถึงการผลิตข้าวแบบเคมีทำให้มีค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมีและสารเคมีทางการเกษตรเป็นจำนวนมาก จึงทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวต้องการความรู้ในการลดต้นทุนการผลิตและพัฒนาศักยภาพการปลูกข้าวของตนเอง

จากนั้นคณะผู้วิจัยได้มีวางแผนการดำเนินงานเพื่อพัฒนากลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัด เชียงรายเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตร ซึ่งเป็นการให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ ประกอบด้วยการจัดทำหัวข้อโครงการฝึกอบรม จำนวน 5 หัวข้อ เพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการผลิต ข้าวอินทรีย์ ได้แก่ 1) การทำการเกษตรแบบธรรมชาติ 2) การทำเกษตรทฤษฎีใหม่และการผลิตปุ๋ยชีวภาพ เพื่อทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี 3) การผลิตปุ๋ยแบบไม่พลิกกลับกอง วิสวกรรมแม่โจ้ 1 4) ข้อกำหนด มาตรฐานข้าวอินทรีย์ และ 5) การวิเคราะห์และปรับปรุงคุณภาพดินในนาข้าวเบื้องต้น

ผลการพัฒนากลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดเชียงรายให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยการให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ผ่านการฝึกอบรม ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการอบรม

หัวข้อการอบรมพัฒนา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
การทำการเกษตรแบบธรรมชาติ	4.49	.470	มากที่สุด
การทำเกษตรทฤษฎีใหม่และการผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อทดแทน การใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี	4.44	.266	มากที่สุด
การผลิตปุ๋ยแบบไม่พลิกกลับกอง วิสวกรรมแม่โจ้ 1	4.41	.492	มากที่สุด
ข้อกำหนดมาตรฐานข้าวอินทรีย์	4.34	.409	มากที่สุด
การวิเคราะห์และปรับปรุงคุณภาพดินในนาข้าวเบื้องต้น	4.03	.428	มาก
ด้านภาพรวม	4.34	.182	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจในภาพรวมต่อการจัดอบรม อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.34 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า 3 ลำดับแรก ได้แก่ การทำการเกษตรแบบธรรมชาติ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.49 รองลงมาคือ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่และการผลิตปุ๋ย ชีวภาพเพื่อทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.44 และการผลิต ปุ๋ยแบบไม่พลิกกลับกอง วิสวกรรมแม่โจ้ 1 มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.41 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจในภาพรวมของผู้เข้าร่วมโครงการอบรม

หัวข้อการอบรมพัฒนา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
การทำการเกษตรแบบธรรมชาติ	4.62	.408	มากที่สุด
การผลิตปุ๋ยแบบไม่พลิกกลับกอง วิสวกรรมแม่โจ้ 1	4.50	.566	มากที่สุด
การทำเกษตรทฤษฎีใหม่และการผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อ ทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี	4.03	.531	มาก
ข้อกำหนดมาตรฐานข้าวอินทรีย์	4.00	.673	มาก
การวิเคราะห์และปรับปรุงคุณภาพดินในนาข้าวเบื้องต้น	3.59	.714	มาก
ด้านภาพรวม	4.14	.416	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ในภาพรวม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจจากการจัดอบรมในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.14 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า 3 ลำดับแรก ได้แก่ การทำการเกษตรแบบธรรมชาติ มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.62 รองลงมา การผลิตปุ๋ยแบบไม่พลิกกลับกอง วิศวกรรมแม่โจ้ 1 มีความรู้ความเข้าใจในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.50 และ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่และการผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี มีความรู้ความเข้าใจในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.03 ตามลำดับ

ผลการสร้างความตระหนักให้เกษตรกรหันมาผลิตข้าวอินทรีย์และกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม พบว่า จากการจัดฝึกอบรมส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหันมาให้ความสำคัญในการผลิตข้าวอินทรีย์ และได้มีการจัดประชุมกลุ่ม โดยการวางแผนทางการดำเนินงานของกลุ่มร่วมกัน รวมถึงการบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมที่จะช่วยในการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ ประกอบด้วยประเด็นในการประชุม ได้แก่ 1) ข้อมูลชุมชน 2) การศึกษาชุมชนและวิเคราะห์สภาพปัญหา 3) การจัดตั้งกลุ่มข้าวอินทรีย์ในชุมชน และแนวทางการจัดกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งสามารถสรุปผลการประชุมได้ดังนี้

บ้านแดนเมือง ตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

การศึกษาชุมชนและวิเคราะห์สภาพปัญหา ประชาชนบ้านแดนเมืองส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ ทำนาเป็นหลัก ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการปลูกข้าว 31 ปีขึ้นไป โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ โดยมีอายุเฉลี่ย 55 ปี ซึ่งทำให้การทำนาประสบปัญหาต้นทุนสูง เนื่องจาก

1. ขาดแคลนแรงงานในการทำนา ซึ่งจำเป็นที่จะต้องจ้างแรงงานหรือเครื่องจักรในการทำนาในทุกขั้นตอนของการผลิต ได้แก่ การไถ การหว่านหรือเพาะต้นกล้า การกำจัดวัชพืชและแมลงศัตรูพืช การเก็บเกี่ยว รวมถึงการขนส่ง

2. ประชาชนที่เป็นเกษตรกรทำนาส่วนใหญ่ยังคงติดกับการใช้สารเคมีทางการเกษตรในปริมาณสูง เนื่องจากมีความสะดวกในการบริหารจัดการ โดยสารเคมีทางการเกษตรที่ใช้ส่วนใหญ่ ได้แก่ ปุ๋ยเคมีสูตร 16-20-0 และ 15-15-15 และใช้ยาคุมวัชพืช โดยมีการใช้สารธรรมชาติในการกำจัดแมลงศัตรูพืชในสวนน้อย

3. ประชาชนที่เป็นเกษตรกรทำนาส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการทำการเกษตรอินทรีย์ แต่อย่างไรก็ตามก็พบว่าส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ในระดับสูง เนื่องจากมีที่ดินเป็นของตนเองทั้งที่นาและสวน นอกจากนี้พบว่าประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง โดยมีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินภายในครัวเรือน

จากการจัดประชุมพูดคุยกันระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในชุมชน ทำให้เกษตรกรสนใจที่จะจัดตั้งกลุ่มข้าวอินทรีย์ในชุมชนขึ้นมา เนื่องจากเห็นว่าการแก้ไขปัญหาต้นทุนในการผลิตข้าวสูงนั้น มีหนทางในการแก้ไขปัญหาอยู่เพียงหนทางเดียว คือการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนในชุมชน โดยในการจัดตั้งกลุ่มในช่วงแรกของการดำเนินการวิจัย โดยมีนายบุญพวย วงศ์คำ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งและดำเนินงานเกี่ยวกับข้าวอินทรีย์ คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่บ้านแดนเมือง มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ และกลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน โดยมีการดำเนินงานคือ กลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในพื้นที่บ้านแดนเมือง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้นำชุมชน ที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น

สำนักงานเกษตรอำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีการส่งเสริมทั้งในรูปแบบของความรู้ และงบประมาณ แต่อย่างไรก็ตามพบว่าการดำเนินงานของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในพื้นที่บ้านแดนเมือง ประสบปัญหาดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการ คือ การขอเช่ารับการรับรองพื้นที่เกษตรอินทรีย์นั้น มีความยุ่งยาก และมีรายละเอียดหลักเกณฑ์ค่อนข้างมาก ทำให้เกษตรกรไม่สามารถดำเนินการได้ตรงตามมาตรฐานการรับรอง
2. ด้านกายภาพ คือ สภาพพื้นที่นาที่ต้องการรับรองเป็นพื้นที่เกษตรอินทรีย์ไม่มีความเหมาะสม กล่าวคือ ไม่เป็นพื้นที่ในผืนเดียวกัน ประสบปัญหาได้รับการปนเปื้อนจากการใช้สารเคมีจากนาข้างเคียง
3. ด้านการตลาด คือ เมื่อมีการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวอินทรีย์แล้ว ไม่สามารถจำหน่ายได้ กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรวบรวมเมล็ดพันธุ์ข้าวในชุมชน สำหรับให้สมาชิกในการยืมเมล็ดพันธุ์ข้าวสำหรับการเพาะปลูก ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงผู้ใหญ่บ้านเนื่องจากนายบุญพวย วงศ์คำ หมดวาระการดำรงตำแหน่ง โดยมีนางบุญรอด ต๊ะยาย เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน และได้ให้ข้อมูลกับทางคณะที่วิจัย คือ ได้มีการรวมกลุ่มเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำปุ๋ยหมัก สำหรับใช้ในการใส่พื้นที่ทางการเกษตร โดยเฉพาะข้าว เพื่อเป็นการลดการใช้ปริมาณปุ๋ยเคมีทางการเกษตรในพื้นที่ รวมถึงปัจจุบันจากการได้รับการส่งเสริมด้านการเกษตรจากหน่วยงานต่าง ๆ ชุมชนจึงได้มีการจัดสรรพื้นที่สาธารณประโยชน์ของหมู่บ้านใช้เป็นพื้นที่ในการร่วมกันทำกิจกรรมด้านการเกษตร เช่น การทำปุ๋ยหมัก การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ เป็นต้น

บ้านน้ำแพร่ใต้ ตำบลยางฮอม อำเภอนูนตาล จังหวัดเชียงราย

การศึกษาชุมชนและวิเคราะห์สภาพปัญหา ประชาชนบ้านแดนเมืองส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ ทำนาเป็นหลัก และมีไม้ผล ได้แก่ ลำไย ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำมานาน และมีที่นาเป็นของตนเอง โดยที่ผ่านมากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านน้ำแพร่ใต้จะเลือกปลูกข้าวพันธุ์ที่เป็นการต้องการของตลาด เช่น ข้าวพิษณุโลก และข้าวหอมมะลิ 105 แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีการยกเลิกโครงการเกี่ยวกับการจำหน่ายและประกันราคาข้าว ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในปัจจุบันประสบปัญหาขาดทุนนอกจากนี้ยังประสบปัญหาเช่นเดียวกับบ้านแดนเมือง กล่าวคือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีปัญหาต้นทุนการผลิตสูง โดยอันดับหนึ่งคือ ต้นทุนการจ้างแรงงานในการผลิตข้าว รองลงมาคือค่าใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิต ได้แก่ ปุ๋ยเคมีและสารเคมีทางการเกษตร โดยเดิมพื้นที่ทางการเกษตรส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทาน ทำให้ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ แต่อย่างไรก็ตามจากข้อมูลของนายก่อศักดิ์ เถารัตน์ ผู้ใหญ่บ้าน ทราบว่าจะมีการดำเนินโครงการสร้างท่อส่งน้ำสำหรับใช้ในพื้นที่ทางการเกษตร ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำทางการเกษตรของประชาชนในพื้นที่บ้านน้ำแพร่ใต้ได้ในระดับหนึ่ง

การจัดตั้งกลุ่มข้าวอินทรีย์ในชุมชน ชุมชนบ้านน้ำแพร่ใต้ หมู่ที่ 19 ตำบลยางฮอม อำเภอนูนตาล จังหวัดเชียงราย ภายใต้การนำของ นายก่อศักดิ์ เถารัตน์ ผู้ใหญ่บ้าน ได้มีการดำเนินงานในด้านการพัฒนาทางการเกษตร โดยเฉพาะด้านการช่วยลดการใช้สารเคมีในหลายกิจกรรม ได้แก่ การรวมกลุ่มทำปุ๋ยหมักสำหรับใช้ในการผลิตข้าว โดยมีการตั้งหลักเกณฑ์การดำเนินงานของกลุ่ม รวมถึงการวางแผนการทำกิจกรรมในแต่ละ

ละปี ได้แก่ การทำปุ๋ยหมักจากเศษพืช การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพสำหรับใช้บำรุงข้าวและกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น รวมถึงการศึกษาดูงานเพื่อนำไปสู่การปรับการเปลี่ยนการทำเกษตรแบบอินทรีย์มากยิ่งขึ้น

สรุปการวิจัย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนต้นแบบข้าวอินทรีย์ กรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

การศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ซึ่งพบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่บ้านแดนเมือง อำเภอเชียงของ และบ้านน้ำแพร่ใต้ อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่อายุสูง กล่าวคือ อายุเฉลี่ย 55 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 3-4 คน แรงงานในครัวเรือนมีแรงงาน 1-2 คน/ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการปลูกข้าว 31 ปีขึ้นไป มีอาชีพปลูกข้าวเป็นอาชีพหลัก ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ส่วนใหญ่ยังคงปลูกข้าวแบบเคมี ทำให้ประสบปัญหาขาดทุนเนื่องจากมีต้นทุนในการผลิตข้าวสูง ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน เป็นต้น และทำให้เกษตรกรมีต้นทุนค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมี รวมถึงสารเคมีทางการเกษตรเป็นจำนวนมาก (ค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยและสารเคมีทางการเกษตรเฉลี่ย 968.48 บาทต่อไร่) และการจ้างแรงงานในทุกขั้นตอนของการผลิตข้าว (ค่าจ้างแรงงานเฉลี่ย 1,572.23 บาทต่อไร่) สอดคล้องกับงานวิจัยของยุรยา อยู่เย็น และคณะ (2555) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาการทำนาข้าวอินทรีย์ชุมชนตำบลโคกโคเต้า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า รูปแบบการทำนาในปัจจุบันของเกษตรกรในชุมชนตำบลโคกโคเต้า ส่วนใหญ่เป็นการทำนาโดยใช้สารเคมีเพื่อบำรุงดิน นอกจากนี้ยังพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์และขาดการตรวจสอบคุณภาพดินก่อนการผลิต

การพัฒนากลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดเชียงรายให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตร อินทรีย์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยมีวัตถุประสงค์ย่อยประกอบด้วย

1. ให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยได้มีการจัดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการจำนวน 5 หัวข้อ ได้แก่

1.1 ข้อกำหนดมาตรฐานข้าวอินทรีย์ โดย นายชินอิศเรศ ฐิตินาถินนท์ นักวิชาการเกษตร สถาบันบริการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ (IQS) มหาวิทยาลัยแม่โจ้

1.2 การวิเคราะห์และปรับปรุงคุณภาพดินในนาข้าวเบื้องต้น โดย อาจารย์จักรพงษ์ ไชยวงศ์ อาจารย์คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

1.3 การผลิตปุ๋ยแบบไม่พลิกกลับกอง วิศวกรรมแม่โจ้ 1 โดย อาจารย์แสนวสันต์ ยอดคำ อาจารย์คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

1.4 การทำเกษตรแบบธรรมชาติ โดย ว่าที่ รต.สมบุญ ระดม นักวิชาการเกษตร สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

1.5 การทำเกษตรทฤษฎีใหม่และการผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี โดยนาย ประสิทธิ์ กาบจันทร์ นักวิชาการเกษตรชำนาญการ สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

โดยในส่วนของการจัดฝึกอบรมระหว่างการบรรยายและการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยเริ่มจากลงพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเกษตร รวมถึงการสำรวจปัญหาของเกษตรกรในการผลิตข้าว ซึ่งทำให้คณะผู้วิจัย ได้ทราบถึงความต้องการ รวมถึงสิ่งจำเป็นตามหลักเกณฑ์ในการจะพัฒนาเกษตรกรไปสู่การปรับเปลี่ยนในการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยได้มีการวางแผนการดำเนินโครงการฝึกอบรมตามหัวข้อดังกล่าว ผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจต่อการจัดอบรมในเรื่องการทำการเกษตรแบบธรรมชาติ มากที่สุด เนื่องจากสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงอย่างเห็นเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตราภรณ์ สงค์ประเสริฐ (2551) ที่พบว่าเกษตรกรในเรื่องการทำปุ๋ยหมัก และการอบรมในเรื่องข้าวอินทรีย์เป็นหัวข้อการอบรมที่เป็นที่ต้องการอันดับแรก ๆ ของเกษตรกรในตำบลหงส์หิน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ต่อการส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจจากการจัดอบรมในเรื่องการทำการเกษตรแบบธรรมชาติมากที่สุด เนื่องจากเกษตรกรยอมรับ พร้อมทำความเข้าใจ และนำไปปฏิบัติจริง สอดคล้องกับการศึกษาของของจางค์ จุลเอียด (2552) ที่พบว่าเกษตรกรที่ผ่านการอบรมด้านเกษตรอินทรีย์ จะสามารถนำความรู้ด้านการปลูกพืชแบบปลอดสาร และผลิตปุ๋ยอินทรีย์ไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมจริง เนื่องจากการที่เกษตรกรยอมรับและให้ความสนใจการทำการเกษตรแบบธรรมชาติ โดยเฉพาะการปลูกข้าวอินทรีย์ ที่ทำให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคมีความปลอดภัย และช่วยให้สภาพแวดล้อมในระบบนิเวศที่ดี ย่อมส่งผลให้เกษตรกรสนใจ และมีความรู้ความเข้าใจในระดับสูงต่อหัวข้อด้านการเกษตรธรรมชาติ (สุชาติ กลิ่นจุ่น, 2553)

การดำเนินงานดังกล่าวส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความรู้ความเข้าใจในหลักเกณฑ์ข้อกำหนดของการผลิตข้าวอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น รวมถึงการตรวจสอบคุณภาพดินในพื้นที่ของตนเอง เพื่อเป็นแนวทางในการใช้ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมในพื้นที่นา นอกจากนี้ยังทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวได้เรียนรู้วิธีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์และสารอินทรีย์โดยวิธีการที่ง่ายและสามารถนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์

2. สร้างความตระหนักให้เกษตรกรหันมาผลิตข้าวอินทรีย์และกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม

จากการจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวใน ถึงการผลิตข้าวอินทรีย์ตามวิธีการที่มีการจัดอบรม ทำให้สมาชิกเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของความร่วมมือกันของคนในชุมชน ในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันของคนในพื้นที่ ทั้งนี้การรวมกลุ่มจะนำมาซึ่งการมีวัตถุประสงค์เดียวกัน การมีกฎเกณฑ์ร่วมกัน จึงทำให้เกิดการรวมกลุ่มการผลิตต่าง ๆ ที่จะช่วยสนับสนุนการผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนและกลุ่มปุ๋ยหมักอินทรีย์ เป็นต้น จากการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว ทำให้ชุมชน บ้านน้ำแพร่ใต้ หมู่ 19 ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ได้รับเลือกเป็นสถานที่จัดงาน ถวายทอดเทคโนโลยีเริ่มต้นฤดูผลิตใหม่ หรือวัน Field Day 2018 เนื่องจากมีความพร้อมด้านการเป็นชุมชนต้นแบบในการผลิตข้าว รวมถึงยังมีเทคโนโลยีไม้ผล ซึ่งภายในงาน นายเลิควิโรจน์ โก้วฒนะ ปลัดกระทรวงเกษตรและ

สหกรณ์เดินทางมาเป็นประธาน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรเริ่มต้นการผลิตในปีเพาะปลูกใหม่โดยเลือกใช้เทคโนโลยีและภูมิปัญญาที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของตนเอง ซึ่งทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวเกิดความภาคภูมิใจในการทำงานร่วมกันของกลุ่ม สอดคล้องกับการศึกษาของสุริยะ ชนะชัย (2553) ที่พบว่า การจะพัฒนารูปแบบการทำเกษตรอินทรีย์ครัวเรือนชนบทบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นจะต้องมีแรงจูงใจจากภาครัฐ ในการที่จะสนับสนุน รวมถึงปรับพฤติกรรมวิถีชีวิตในครัวเรือนเกษตรอินทรีย์เน้นการพึ่งตนเองเพื่อการอยู่รอดและพอเพียง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการศึกษา พบว่าหัวข้อในการอบรมด้านเกษตรอินทรีย์ที่เกษตรกรให้ความสนใจโดยส่วนใหญ่นั้นคือแนวทางการผลิตปัจจัยการผลิตด้วยตนเอง เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ หรือสารชีวภาพ ซึ่งส่งผลทำให้ช่วยลดต้นทุนในการผลิต ที่เป็นเหตุสำคัญของการขาดทุนในการทำเกษตร ดังนั้น ในการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่อื่น ๆ ควรให้ความสำคัญกับความรู้ในเชิงปฏิบัติการทำปุ๋ยอินทรีย์ ที่เกษตรกรสามารถผลิตและนำไปใช้ในการทำเกษตรของตนเองได้อย่างต่อเนื่องเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการลดต้นทุนและลดการพึ่งพาปุ๋ยเคมี

2. ควรสนับสนุนการจัดทำฐานการเรียนรู้การพัฒนาผู้นำกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ในหมู่บ้านน้ำแพร่ได้เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิตทางการเกษตรแบบอินทรีย์ แก่เกษตรกรในพื้นที่ที่มีความสนใจและนำไปใช้ในการผลิตเพื่อนำไปใช้ในพื้นที่ของตนเอง รวมถึงการพัฒนาเกษตรกรที่ได้ผ่านการอบรมและการปฏิบัติ ให้สามารถก้าวไปสู่การเป็นปราชญ์ชาวบ้านให้มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้สนใจ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป

1. ควรศึกษาการพัฒนาหัวข้อการทำเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมกับอายุของเกษตรกร ที่ปัจจุบันพบว่าค่าเฉลี่ยของอายุเกษตรกรเพิ่มสูงขึ้น จึงควรมีการพัฒนาหัวข้อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของการทำเกษตรในอนาคต เช่น การนำเทคโนโลยีอย่างง่ายในการทำเกษตรพัฒนาเป็นหัวข้ออบรม เพื่อรองรับการต่อยอดเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

2. ควรทำการศึกษาต่อยอดงานวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการพัฒนากลุ่มเกษตรกรของพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จไปสู่เกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ โดยศึกษาเพิ่มเติมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อให้เกิดการยอมรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ ซึ่งจะช่วยลดภาระหน้าที่ของเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่มีอยู่อย่างจำกัด และยังช่วยให้เกิดการกระจายองค์ความรู้ครอบคลุมพื้นที่จำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยความอนุเคราะห์และกรุณาอย่างสูงจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่อำเภอเชียงของและอำเภอนูนตาลในจังหวัดเชียงรายทุกท่านที่ได้กรุณาให้ข้อมูล และเข้าร่วมโครงการอบรม

ภายใต้โครงการวิจัยดังกล่าว หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการวิจัยจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยชิ้นนี้จะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้สนใจและหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเกษตรกร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการเสริมสร้างและส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการข้าว. (2552). การผลิตข้าวอินทรีย์. สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2560 จาก <http://www.ricethailand.go.th/rkb/organic%20rice/index.php-file=content.php&id=4.htm>.
- กัลยา วาณิชยปัญญา. (2545). การใช้ SPSS for windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตรภรณ์ สงค์ประเสริฐ. (2551). วิธีการส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในตำบลหงส์หิน อำเภोजุน จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- จำนงค์ จุลเอียด. (2552). การฝึกอบรมเกษตรกรหลักสูตรวิชาชีพเกษตรกรรมระยะสั้นต่อสัมฤทธิ์ผลในการปฏิบัติตามหลักเกษตรอินทรีย์. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 1(2) 114-125.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2555). ยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ระยะ 15 ปี (พ.ศ. 2555 – 2569). สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2560 จาก https://planning2.mju.ac.th/government/2011119104835_planning/File20130924155549_15994.pdf.
- ยุธยา อยู่เย็น และคณะ. (2555). การพัฒนาการทำนาข้าวอินทรีย์ชุมชนตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 6(2), 186.
- สุชาติ กลิ่นจุ่ม. (2553). การยอมรับในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรในเขตพื้นที่ตำบลสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุริยะ ชนะชัย. 2553. การพัฒนารูปแบบการทำเกษตรอินทรีย์ครัวเรือนชนบทลุ่มแม่น้ำโขงบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรกรรมยั่งยืน. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร. (2560). เกษตรอินทรีย์คืออะไร. สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2560 จาก <http://www.chumphon.doae.go.th/sara/organic.htm>.
- Best, J. W. (1981). *Research in Education*. (4th ed.). New Jersey: Prentice Hall.

